

رمز ارزها و اقسام آنها

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ [1]

مرحله پنجم: توضیح پول الکترونیک

در مقدمه برای ورود به اصل مبحث رمز ارزها گفتیم سیر تاریخی و وضعیت پول را مورد بررسی قرار بدهیم، چند مرحله عرض شد، مبادله کالا به کالا بوده سپس برخی از کالاها ملاک ارزش قرار گرفته مثل طلا و نقره و سپس اسکناس بدون پشتوانه.

آخرین مرحله‌ای که مختصر در مقدمه اشاره می‌کنیم، این است که نقل و انتقال با اسکناس هم مشکلات خاص خودش را داشت مخصوصاً در معاملات بزرگ و در معاملات میلیاردی، در شمارش و نقل و انتقال مشکلاتی داشت، لذا برای تسهیل روش پرداخت الکترونیک معمول شد، که در حقیقت همان اسکناس و پول کاغذی است اما برای نقل و انتقال او از حالت فیزیکی و ملموس تبدیل شده به یک ارقام و اعدادی در داخل شبکه. به عبارت دیگر پول الکترونیک مکانیزم جدیدی در پرداخت همان اسکناسهای متداول بانکی است و تعبیر به پول الکترونیک هم یک تعبیر مسامحی است، پول الکترونیک نیست، دریافت و پرداختش الکترونیک است یعنی الکترونیک صفت پول نیست صفت دریافت و پرداخت است و الا پول همان اسکناس است. اینجا هم یک احکام شرعی متصور است که الان وارد نمی‌شویم و این بحث را نداریم ولی به یکی از احکام اشاره می‌کنیم که بدانید باید بررسی حکمی در جای خودش بشود.

می‌دانید که در برخی از قرار دادها و برخی موارد قبض یا شرط صحت است یا شرط لزوم است و یا شرط صحت تصرف، مثلاً در وصیت، رهن، هبه، بیع سلم، وقف و امثال اینها قبض دخالت دارد یا به نحو شرط صحت یا به نحو شرط لزوم. یا در مثل خمس مثلاً به علت اشتراک ارباب خمس در عین مال، وقتی شریک می‌تواند در این عین مشاع تصرف کند که ملک ارباب خمس را به قبض آنها داده باشد.

در تمام این موارد این بحث مطرح است آیا نقل و انتقال الکترونیک، به تعبیر امروز کارت به کارت کردن، آیا با این عمل قبض صدق می‌کند تا آثار و احکام قبض را داشته باشد یا نه قبض صدق نمی‌کند؟ فرض کنید به کارتی که در دفتر مرجع است خمس را کارت به کارت کرد، آیا صدق می‌کند ارباب خمس یا وکیلشان، ملکشان قبض را قبض کرده‌اند لذا انسان می‌تواند در ما بقی تصرف کند یا نه؟ در هبه به ذی رحم به کارت او پولی واریز کرد، آیا قبض صدق می‌کند هبه لازم می‌شود یا نه؟

بعضی از اعلام حفظه الله [2] نظرشان این است که پولی را که به حساب و کارت دیگری واریز کرده‌اید تا او برداشت نکرده است، قبض محسوب نمی‌شود و آثار قبض را ندارد. لذا اگر خمس مالش را کارت به کارت کرد تا ارباب خمس یا مرجع تقلید قبض نکرده و برنداشته است می‌گویند حق تصرف در اموال را ندارد. این یک بحث نسبت به پول الکترونیک است که ما در

جای خودش نظرمان این است که در این موارد قبض صدق می‌کند و قبض را معنا می‌کنیم که یعنی مال او را در اختیار او قرار دادن که به صورتی می‌تواند در آن تصرف کند و اینجا با کارت به کارت قبض صدق می‌کند.

مثل اینکه یک صندوقی در درب منزلش درست می‌کند برای خرید روزنامه و مجلات و موارد دیگر، که هر چه داخل این صندوق بیندازد قبض صدق می‌کند. اینجا مباحثی است که باید بررسی شود. بعد از مقدمه

رمز ارز و اقسام آن

در سالهای اخیر مسامحتاً می‌گوییم پولی پیدا شده است که ذاتاً با اسکناسهای بانکی و با درهم و دینار با مراحل گذشته پول، کاملاً متفاوت است، یک هویت جدید و ماهیت جدید و ساز و کار متفاوتی پیدا شده است به نام رمز ارز، که دارای اقسامی است یک قسم آن بیت کوین است، ما ابتدا رمز ارز را طبق نگاه خودمان تعریف می‌کنیم بعد اقسام مهم آن را که ممکن است آثار شرعی بر آن بار باشد اشاره می‌کنیم و سپس وارد برخی از این اقسام می‌شویم و احکام را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

تعریف رمز ارز و خصوصیات آن

ما می‌گوییم رمز ارز دارائی دیجیتال است که در تولید واحدها و نقل و انتقال آن از تکنیک رمز گذاری استفاده می‌شود و غالباً به صورت غیر متمرکز تولید و مبادله می‌شود.

خصوصیات تعریف را دقت کنید سه خصوصیت را اینجا اشاره می‌کنیم و خصوصیت چهارم را مختصر می‌گذریم و توضیح بیشتر آن در بحث بیت کوین روشن می‌شود.

خصوصیت اول: ارزها و پولها اکثریت قریب به اتفاقشان محسوس و از اجناس ملموس ساخته شده است، درهم، دینار، دلار و اسکناس اینها همه از جنس ملموسی ساخته شده است و قابل گرفتن و پرداختن است. ولی رمز ارز، یک ارزی است ولی ما می‌گوییم دارائی است که تولیدش و هویتش رمز نگاری است، هیچ هویت ملموسی جزء پاره‌ای از رمزها ندارد، تولیدش با رمز نگاری است. رمز نگاری شاخه‌ای از ریاضیات است که می‌تواند سندهای رمزی ریاضی با سطوح ایمنی بالا در حافظه رایانه محقق کند. چیزی جز این نیست.

بنابراین ایجاد و هویت رمز ارزها، به صورت رمز نگاری ریاضی است که در حافظه رایانه موجود است و در خارج به صورت محسوس هیچ وجودی ندارد.

خصوصیت دوم: این است که به صورت طبیعی وقتی هویتش جز پاره‌ای از رمزها در حافظه رایانه چیزی نیست، نقل و انتقالش هم از طریق همین رمز نگاری است، نقل و انتقال حقیقی ملموس مثل اسکناس ندارد که در داد و ستد دست به دست بشود و انتقال پیدا کند، انتقال هم به صورت رمز نگاری است یعنی از جهتی مثل پول الکترونیک می‌ماند.

خصوصیت سوم: در تعریف گفتیم غالباً به صورت غیر متمرکز تولید و مبادله می‌شود.

برای توضیح این خصوصیت مقدمه کوتاهی را حاوی دو نکته اشاره کنیم.

نکته اول: روشن است و می‌دانید امروز در دنیا غیر از بانکهای متنوع و گوناگون تجاری و غیر تجاری که وجود دارد، هر کشوری یک بانک مرکزی دارد، یکی از مسئولیتهای بانک مرکزی انتشار اسکناس، ضرب سکه‌های فلزی، تنظیم و تطبیق سیاستهای پولی کشور، حفظ ارزش پول ملی و تنظیم مقررات مربوط به معاملات ارزی و پولی یک کشور است. پس در هر کشوری برای انتشار پول و خلق پول، یک مرکزیت متمرکز وجود دارد به نام بانک مرکزی.

نکته دوم: روشن است که انتقال منابع و پولها از یک حساب به حساب دیگر در ارزشهای سنتی الکترونیک، پرداخت و دریافت وجوه حتما به واسطه یک واسط است. یک بانک یا مؤسسه اعتباری است که نقش مرکزیت را در این نقل و انتقال به عهده می‌گیرد در حقیقت وقتی انتقال پیدا کند و کارت به کارت بشود، این مرکزیت است و این بانک یا مؤسسه اعتباری است که آن پول را واجد می‌گیرد و با یک تنظیماتی به دیگری با توجه به اجازه او اعطا می‌کند این واسط حتما لازم است. حتی در مبادلات بین کشورها هم همین است یک سیستم مرکزی متمرکز وجود دارد که از حساب یک کشور اخراج می‌کند و به حساب کشور دیگری واریز می‌کند.

خلاصه مقدمه این شد که هم انتشار پول هم نقل و انتقال پول به توسط یک واسط است که انتشار پول به توسط بانک مرکزی است در کشورها معمولا نقل و انتقال هم حتما به توسط یک بانک یا مؤسسه اعتباری یا نظائر آنهاست. بعد از مقدمه در رمز ارزها و ارزهای دیجیتال غالبا - قید غالبا توضیحش خواهد آمد -، وظیفه بانک مرکزی که انتشار و ضرب پول و اسکناس است و هم وظیفه واسطیت در نقل و انتقال که بانکهای مختلف آن را به عهده دارند غالبا در رمز ارزها به صورت غیر متمرکز است به این معنا که نه در تولید این دارائی و نه در نقل و انتقال این رمز ارز هیچ واسطی نه بانک مرکزی و نه هیچ بانک دیگری حضور ندارد. غالبا نشر این پول که به معنای استخراج این ارز است در حقیقت توسط خود مردم با یک مکانیزمی انجام می‌شود و مبادله و دریافت و پرداخت هم توسط یک واسط نیست بلکه مستقیم منتقل و منتقل الیه با هم داد و ستد می‌کنند با یک نظارت عمومی، لذا در تعریف رمز ارز ما این نکته را گفتیم که غالبا تولید و مبادله آن به صورت غیر متمرکز است. یعنی در حقیقت دخالت بانک مرکزی در خلق این پول ملغی شده است دخالت سایر بانکها یا نهادهای پولی در مبادله این پول ملغی شده است.

سؤال: چرا در ارزها مجازی و به چه دلیل و به چه حکمتی این دخالت بانک مرکزی در ایجاد پول و دخالت وسائط در نقل و انتقال پول ملغی شده است؟

پاسخش این است که با اینکه نهاد مرکزی در خلق پول و واسطیت فی الجمله از جهاتی در یک سیستم اقتصادی ممکن است به نفع مردم باشد. اما در مواردی مهمی این نهادهای واسط بسیار به ضرر مردم عمل کرده‌اند و در حقیقت مردم یا خالقین رمز ارزها به دنبال حذف این واسطه‌ها بوده‌اند به خاطر ضررهایی که این واسطه‌ها بر مردم داشته‌اند. مثلا در بحرانهای مختلفی که در جنگ و غیر جنگ برای کشورها به وجود می‌آید بانکهای مرکزی که معمولا تحت تأثیر دولتها هستند به خلق بی رویه پول و نشر بی رویه اسکناس دست می‌زنند و در نتیجه موجب کاهش شدید ارزش پول و زیانهای جبران ناپذیر بر مردم می‌شود. تورم افسار گسیخته، سقوط پول ملی و سقوط ارزش یافته‌های مردم در حقیقت به توسط اعمال روشهایی از سوی این بانکها است.

در بحرانهای مالی که بین سال 1929 و سال 1940 در دنیا به وجود آمد متهم ردیف اولش بانکها بودند، در بحرانهای سالهای 2007 تا 2009 کارشناسان اقتصادی اذعان کرده‌اند که بی‌کفایتی و دخالتهای مغرضانه بانکهای مرکزی سبب شد وضعیت اقتصادی در کشورهای مختلف به هم بریزد. به حدی مردم به این نهادها بی‌اعتنا شدند، یک بنیاد نظرسنجی ادلمن در امریکا هست که از بنیادهای بسیار معتبر هم هست این بنیاد به صورت دوره‌ای سطح اعتماد عمومی در کشورها را و شاخصهای اعتماد عمومی مردم به دولتها و نهادها را بررسی می‌کند. در سال 2017 این بنیاد طبق نظر سنجی دقیقی که انجام داد گفت حدود 55 تا 60 درصد مردم از سیاستهای اقتصادی بانکهای مرکزی و دولتها بی‌اعتماد شده‌اند.

لذا چون این نهادهای بانک مرکزی یا سایر بانکها واسطیتشان در این مسأله مشکلاتی برای مردم ایجاد می‌کرد، مثلا آن نهادهایی که واسط در نقل و انتقال بودند گاهی برخی از کشورهای قدرتمند و استکباری به این بانکهای واسط اعلام می‌کردند حق ندارید مبادله پولها و ارزها را برای یک کشور انجام بدهید فلان کشور در تحریم است، این نهادهای واسط این نقل و انتقال را انجام نمی‌دادند و انجام نمی‌دهند، یک کشور در حال تحریم میلیاردها پول و ارز در کشورهای دیگر دارد اما نمی‌تواند اینها را به کشور خودش منتقل کند. لذا این نکات باعث شد که خالقین رمز ارزها بیایند طراحی داشته باشند که با این طراحی پولی را تولید کنند که نه در تولیدش بانک مرکزی دخیل باشد و نه در مبادلاتش احتیاج به واسطه باشد. نقل و انتقال مستقیم توسط خریدار و فروشنده انجام بشود. لذا رمز ارزها یک فرصت مهم بود و هست برای کشورهای تحت تحریم که بدون ایجاد مانع توسط نهادهای واسط پرداخت و دریافت را مستقیم داشته باشند.

البته این را هم توجه داریم که این رمز ارزها که نهادهای واسط را حذف کردند برای بعضی از گروههای مافیایی، تبهکاران و گروههایی که می‌خواهند پولشویی کنند یک فرصت ایجاد شد. وقتی نهاد واسط نباشد آنها هم به راحتی می‌توانند اموال حرامشان را به دیگران منتقل کنند بدون اینکه کسی بتواند مانعیتی برای آنها ایجاد کند.

نتیجه: بسیاری از رمز ارزهای مجازی در تولید و استخراج و در مبادله نیاز به یک نهاد متمرکز ندارند.

نکته دوم: چرا گفتیم غالبا استخراج و رمز ارزها غیر متمرکز است که توضیح این قید غالب در جلسه بعد خواهد آمد.

[1] - جلسه 4 - چهارشنبه - 28/8/99

[2] - مقصود استاد، آیه الله العظمی سیستانی حفظه الله هستند.

بسم الله الرحمن الرحيم [1]

یک نکته کوتاه در توضیح تعریف رمز ارز باقی مانده است که اشاره می‌کنیم و بعد یک تقسیم را برای رمز ارز ذکر می‌کنیم. نکته: ما در تعریف عرض کردیم که رمز ارزها یک دارائی دیجیتال است که در تولید و نقل و انتقال آن از تکنیک رمزگذاری استفاده می‌شود و غالبا به صورت غیر متمرکز تولید و مبادله می‌شود. این قید غالبا را چرا در تعریف اخذ کردیم؟ توضیح این است که غالب رمز ارزها استخراج و تولیدشان به صورت غیر متمرکز است یعنی به صورتی است که در بیت کوین خواهد آمد هر کسی اگر آن فرایند را طی کند می‌تواند استخراج کند. ولی رمز ارزهایی داریم که استخراج و تولیدشان به دست عموم نیست بلکه مثل اسکناسها استخراج و تولید و خلقشان متمرکز است. یعنی درست است که اینها رمز ارز هستند، رمزهایی هستند در فضای مجازی و مبادله آنها هم غیر متمرکز است و احتیاج به واسطه ندارد ولی تولیدشان متمرکز است. یعنی یک شرکت خاص است به اصطلاح خودشان تمام این توکن‌هایش را تولید می‌کند و این توکن‌های تولید شده را در فضای مجازی عرضه می‌کند.

از این قسم رمز ارزهای متمرکز، رمز ارز تتر که گفته می‌شود تا الان حدود معادل 10 میلیارد دلار از این رمز ارز تولید شده است، شاید سومین رمز ارز مهم امروز در دنیا باشد و باز گفته می‌شود روزانه بین 26 میلیارد دلار تا 30 میلیارد دلار با این رمز ارز مبادله صورت می‌گیرد. بنابراین ما گفتیم رمز ارزها غالبا در تولیدشان غیر متمرکز هستند برای اینکه معلوم شود برخی از رمز ارزها داریم در تولیدشان متمرکز هستند ولی در داد و ستد و مبادله نیاز به واسطه ندارند.

این نکته را گفتیم و بعدا در تعریف بیت کوین روشن می‌شود که چرا ما رمز ارز را به پول دیجیتال تعریف نکردیم و جنس و فصل را در تعریف پول قرار ندادیم بلکه گفتیم رمز ارز، دارائی دیجیتال است. در توضیح بیت کوین، این نکته هم روشن خواهد شد.

تقسیم رمز ارز به رمز ارز با پشتوانه و رمز ارز بدون پشتوانه

پس از اینکه فی الجمله تعریف رمز ارز را شناختیم، یک تقسیم مهم را که دارای آثار شرعی است و بعدا این آثار را بحث می‌کنیم فعلا اشاره کنیم. آن تقسیم این است که ما در مقدمه توضیح دادیم اسکناسها تا اواخر قرن نوزدهم پشتوانه آنها طلا و نقره بود پس از اواخر قرن نوزدهم رابطه اسکناس با این پشتوانه قطع شد و با تحلیل و قرائنی که ذکر کردیم اسکناس خودش بدون نگاه به پشتوانه مالیت اعتباری پیدا کرد.

حالا عرض می‌کنیم که رمز ارزهای موجود هم از نظر داشتن پشتوانه یا نداشتن پشتوانه به دو قسم تقسیم می‌شود.

قسم اول: برخی از رمز ارزها دارای پشتوانه هستند و به عبارت دیگر سند حساب می‌شوند برای شیء دیگر.

قسم دوم: برخی از رمز ارزها پشتوانه ندارند، سند چیزی نیستند، معتبری برای آنها مالیت اعتباری فرض کرده است و تعدادی از افراد هم در جامعه این مالیت اعتباری را قبول کرده‌اند و بعد عرضه و تقاضا، ارتفاع و انخفاض مالیت را به تصویر می‌کشد که توضیح بیشتر خواهیم گفت.

قسم اول: انواع رمز ارزهای دارای پشتوانه

فعلا رمز ارزهایی که دارای پشتوانه هستند که قطعا از نظر برخی از احکام مغایرند با رمز ارزهایی که پشتوانه ندارند، فعلا در خارج می‌توانیم بگوییم چهار نوع رمز ارز با پشتوانه داریم، که حالا بعضی از اینها را مسامحتا باید گفت رمز ارز و الا یک کالا حساب می‌شود.

نوع اول: رمز ارزی داریم که پشتوانه‌اش نفت است، مثل رمز ارز پترو که دولت ونزوئلا برای دور زدن تحریمها او را طراحی کرده است، پشتوانه‌اش نفت منطقه مخصوصی در ونزوئلا است و گفته می‌شود هر پترو معادل یک بشکه نفت است یعنی کسی که این رمز ارز را در کیف پول مجازی خودش دارد هر پتروی آن معادل یک بشکه نفت است.

نوع دوم: رمز ارزی است که پشتوانه آن طلا است. مثلا در سنگاپور یک شرکت مهمی است که یک توکن‌هایی را در فضای مجازی مورد مبادله قرار می‌دهد تحت عنوان دیجکس گلد، که هر واحدی از این رمز ارز معادل یک گرم طلاست که این شرکت ادعا می‌کند در خزانه‌ای در کانادا و یا سنگاپور نگهداری می‌شود. یک واحد از این رمز ارز یعنی سند یک گرم طلا است. یا همان شرکتی که تتر را تولید می‌کند که یک رمز ارز است، یک رمز ارز هم دارد تحت عنوان تتر گلد که هر واحد و توکن از این تتر گولد معادل یک اونس طلای خالص است که این شرکت ادعا می‌کند در مقابل هر واحدی از این رمز ارز یک شمش طلائی را در خزانه‌ای در سوئیس نگهداری می‌کند که سرمایه گذار حتی می‌تواند سریال شمش طلای خودش را داشته باشد پس این تتر گولد در فضای مجازی هر واحدش سند یک اونس طلا است که بعد صرافی‌هایی هستند که ارز مجازی مبادله می‌کنند می‌تواند این ارز مجازی را بدهد و پول بگیرد و یا می‌تواند این ارز مجازی را بدهد و مستقیما طلای خودش را بگیرد.

نوع سوم: رمز ارزهایی داریم که پشتوانه آنها پول اعتباری است، این تقسیمات بعدا در حکم تأثیر دارد، این رمز ارز مثل خود تتر، شرکتی که تتر را به عنوان یک رمز ارز راه اندازی کرده است به اندازه واحدهایی که از این تتر در بلاک‌چین در گردش است که این اصطلاح بلاک‌چین را بعدا توضیح می‌دهیم به اندازه اینها این شرکت ادعا می‌کند که به اندازه این واحدهایی تتر

دلار امریکا را ذخیره می‌کند و هر توکن و واحد تتر تقریباً معادل یک دلار امریکاست لذا این رمز ارز پشتوانه آن می‌شود یک پول اعتباری که دلار باشد هر کسی که واحدی را از این دارد یعنی یک دلار سند دلار می‌شود.

نوع چهارم: رمز ارزهایی داریم که جالب است سند هستند برای رمز ارز دیگر، پشتوانه آنها یک ارز دیجیتال دیگر است، مثلاً مثل رمز ارز دای که با یک مکانیزم خاصی است و پشتوانه او رمز ارز اتر است، که حالا در بعضی از نوشته‌ها رمز ارز اتریوم می‌گویند اتریوم آن شبکه‌ایست که اتر در آن قرار دارد، آن ظرف رمزارز اتر را می‌گویند اتریوم، و الا خود آن واحد اسمش اتر است. شرکتی که رمز ارز دای را مطرح می‌کند در بلاک‌چین می‌گوید به اندازه رمز ارز دای من تجمید می‌کنم در کامپیوتر و کنار می‌گذارم رمز ارز اتر را و اگر کسی خواست مبادله کند، رمز ارز دای را می‌سوزاند و پشتیبانش را می‌گیرد که رمز ارز اتر باشد.

بنابراین آنچه که در دنیا رمز ارز با پشتوانه داریم این چهار نوع است، یا پشتوانه‌اش نفت است یا طلا است یا اسکناست اعتباری است مثل دلار و یا پشتوانه‌اش رمز ارز دیگر است. به این رمز ارزهای با پشتوانه اصطلاحاً می‌گویند رمزارز با اثبات ذخیره یا رمزارز با منبع، منبع یعنی همان پشتوانه.

قسم دوم: هم رمزارزهایی بود که هیچ پشتوانه‌ای ندارند، صرفاً فرد یا شرکت یا بالاخره گروهی این رمز را اختراع کرده‌اند و آن را مال اعتبار کرده‌اند و قسمتی از عقلاء هم این اعتبار را پذیرفته‌اند رمزارز بدون پشتوانه. که یکی از بارزترین و مهمترین رمز ارزهای بدون پشتوانه، بیت کوین است.

این نکته هم به آن توجه بشود بد نیست تا الان گفته می‌شود حداقل هزار و پانصد رمزارز در دنیا ایجاد شده است که اکثریت قریب به اتفاق اینها در بازار هم مبادله می‌شود. گردش مالی با رمزارزها صدها میلیارد دلار بلکه بسیار بالاتر است، در سال 2017 ارزش بازار رمزارزها با ارتفاع قیمتی که در آن سال رمزارزها داشتند، حدود 700 میلیارد دلار بود. البته در سال 2018 در نوسانات با کاهش ارزش رمزارزها، حدود 400 میلیارد دلار شد. در مورد مقدار ارتفاع و انقباض در احکام بحث می‌کنیم که آیا این مقدار ارتفاع و انقباض باعث نمی‌شود معامله غری بشود که بحث می‌کنیم.

شاید در اوائل سال 2019 به بعد اقبال به رمزارزها بیشتر شد و الان نمی‌دانم چه مقدار است. تعریف و تقسیم رمزارز بیان شد.

اصل بحث ما احکام مترتب بر رمز ارزهاست، چون رمز ارزها هویت‌های مختلف دارند لذا از نظر احکام هم با هم متفاوت می‌شوند. ما ابتدا می‌خواهیم برخی از احکام مترتب بر رمزارزهای بدون پشتوانه را اشاره کنیم. مهمترین رمز ارز بدون پشتوانه بیت کوین است. لذا باید یک یا دو جلسه وارد شویم یک تاریخچه مختصری از تگون رمز ارز بیت کوین، معنای لغوی و معنای اصطلاحی بیت کوین و آثار آن را بررسی کنیم و بعد وارد بحث اصلی شویم که احکام شرعی مترتب بر بیت کوین خواهد بود.

[1] - جلسه 5 - چهارشنبه - 05/09/99

بسم الله الرحمن الرحيم [1]

تاریخچه و تعریف رمزارز بیت کوین

رمزارز را تعریف کردیم و عرض کردیم یکی از ابرز مصادیق آن بیت کوین است. لذا وارد شویم به صورت مختصر اشاره به تاریخچه بیت کوین، معنای لغوی و معنای اصطلاحی بیت کوین، مزایا و معایب او و سپس احکام شرعی در رابطه با بیت کوین را متعرض شویم.

تاریخچه بیت کوین

عرض می‌کنیم که پولهای دیجیتال اولین بار در تحقیقات یک اندیشمند امریکائی در حوزه ارتباطات به نام دیوید چام در سال 1983 آغاز شد. و تکنیک‌های مختلفی برای پول الکترونیکی و رمزار مطرح شد. سپس پنج سال بعد یک متخصص حوزه فناوری اطلاعات به نام ویدای پول رمزگذاری شده را به عنوان یک ایده مطرح کرد. این ایده تا سال 2008 به عنوان یک فرضیه و یک نظریه باقی ماند. در آن سال مرد مجهول الهویه‌ای تحت نام مستعار ساتوشی ناکاموتو مقاله‌ای را با استفاده از نظرات گذشتگان، ایده ویدای و مطالب دیوید چام، مقاله‌ای تحت عنوان بیت کوین، پول الکترونیکی هم‌تا به هم‌تا نوشت و عرضه کرد و در سال 2009 واحد پول مجازی تحت عنوان بیت کوین ایجاد شد.

معنای لغوی و اصطلاحی بیت کوین

بیت کوین از دو کلمه تشکیل شده است از نظر لغوی، بیت که واحد اندازه‌گیری داده‌ها در رایانه است، و به عبارت دیگر کوچکترین جزء حازه کامپیوتر و اطلاعات رد و بدل شده در کامپیوتر در غالب بیت هست که هر 8 بیت هم می‌گویند معادل یک بایت است، کوین به معنای سکه است در لغت، لذا معنای لغوی بیت کوین می‌شود گفت یعنی سکه کامپیوتری. سکه بیتی یعنی سکه کامپیوتری.

معنای اصطلاحی و تعریف بیت کوین، تعاریف مختلفی برای آن مطرح شده است ما به دو تعریف و سپس تعریف مختار اشاره می‌کنیم.

تعریف اول: تعریف لغتنامه آکسفورد

تعریف اول: توضیحی است که لغتنامه آکسفورد در مورد بیت کوین مطرح می‌کند هر چند می‌دانید معجمها و لغت‌نامه‌ها مرادف را معمولا ذکر می‌کنند لذا تعریفشان شرح اللفظی است ولی در بین لغت‌نامه‌ها آکسفورد فراتر از این می‌پردازد. لذا می‌توان هر چند با مسامحه توضیح آکسفورد را به عنوان یک تعریف مطرح کرد. حالا شاید لغت‌نامه کمبریج هم به لونی در این جهت مشترک با آکسفورد باشد.

نکته اول: تعریفی که لغت نامه آکسفورد ارائه می‌کند می‌گوید بیت کوین نوعی ارز دیجیتال که از تکنیک رمزگذاری در تولید واحدهای آن و نقل و انتقالش استفاده شده است، و مستقل از دخالت یک بانک مرکزی است. ببینید چند خصوصیت را به خوبی مطرح کرده است.

اول: در تولیدش از تکنیک رمزگذاری استفاده شده است، دوم: در نقل و انتقالش هم از همین تکنیک استفاده شده است، سوم: مستقل از بانک مرکزی است یعنی در تولید این ارز و استخراج آن بانک مرکزی دخیل نیست. این سه خصوصیت را خوب بیان کرده است ولی این تعریف جامع و مانع نیست، به خاطر اینکه ما در ضمن تقسیم رمزارها توضیح دادیم رمزارهایی که همین سه خصوصیت را دارند، در تولیدشان و در نقل و انتقالشان از تکنیک رمزگذاری استفاده می‌شود و مستقل از بانک مرکزی هم هستند بر دو دو قسم هستند برخی پشتوانه دارند و برخی پشتوانه ندارند، که پشتوانه دارها هم چهار قسم بودند، نسبت به بیت کوین این قید حتما باید در تعریف اخذ شود که آیا رمزارز با پشتوانه است یا بدون پشتوانه است؟ که در آثار فقهی بسیار متفاوت می‌شود، حتی در آثار حقوقی هم متفاوت می‌شود و این توضیح در تعریف لغتنامه آکسفورد نیامده است.

نکته دوم: گفته شده مستقل از دخالت بانک مرکزی می‌باشد، این نکته درست است ولی باید یک قید دیگری هم اضافه شود، ممکن است رمزارزی مستقل از بانک مرکزی باشد ولی در نقل و انتقال او یک واسطه دخیل باشد غیر از بانک مرکزی، در حالی که بیت کوین نه تنها مستقل از دخالت بانک مرکزی است در تولیدش، در نقل و انتقال و مبادله‌اش هم روش هم‌تا به هم‌تاست، نظیر به نظیر است یعنی احتیاج به واسطه ندارد. این هم نکته دوم در مشکل تعریف.

نکته سوم: گفته شده بیت کوین یک ارز دیجیتال است ارز یعنی پول، چنانچه در تعریف خود ما توضیح خواهیم داد اینکه بیت کوین یک ارز و پول دیجیتال است طبق برخی از نگاه‌هاست، طبق برخی از دیدگاه‌ها بیت کوین ارز نیست، پول نیست بلکه یک کالا است، لذا در تعریف بیت کوین باید کلمه‌ای اخذ شود که آن کلمه هر دو دیدگاه را شامل بشود چه بیت کوین کالا باشد و چه پول باشد. این تعریف اول

تعریف دوم: تعریف وب سایت بیت کوین ویکی

تعریف دوم: در وب سایت بیت کوین ویکی، بیت کوین را اینگونه تعریف می‌کند، می‌گوید بیت کوین یک ارز دیجیتال غیر متمرکز است که امکان پرداخت فوری را برای هر کسی در هر نقطه جهان فراهم می‌کند و از تکنولوژی هم‌تا به هم‌تا برای وابسته نبودن به هیچ مرجع مرکزی استفاده می‌کند، مدیریت معاملات و صدور پول به صورت جمعی توسط شبکه انجام می‌شود.

این تعریف بدون شبهه جامع‌تر از تعریف قبلی است ولی برخی از اشکالات در این تعریف دیده می‌شود که ما بعد از ذکر تعریف مختار خودمان و اشاره به برخی از نکات، اشکالات این تعریف هم روشن می‌شود که تکرار نمی‌کنیم.

تعریف سوم بیت کوین: تعریف مختار

تعریف سوم: دارائی اعتباری و دیجیتال که در تولید و نقل و انتقال آن از تکنیک رمزگذاری استفاده می‌شود و فاقد پشتوانه است و مبادله آن به صورت هم‌تا به هم‌تا صورت می‌گیرد.

چند نکته مهم را در تعریف اشاره کنیم که هم خود تعریف روشن شود و هم ضعف تعریف قبلی روشن شود.

نکته اول: چرا مثل سایر تعاریف مثل تعریف آکسفورد و تعریف کمبریج و وب سایت بین کوین ویکی، ما نگفتیم یک ارز دیجیتال است بلکه گفتیم یک دارائی دیجیتال است، به خاطر اینکه اختلاف است همانگونه که اشاره کردیم در گذشته، آیا بیت کوین پول است یا کالا است؟ ما گفتیم یک دارائی است، وقتی می‌گوییم یک دارائی است این دارائی اعم از پول و کالا است، چه بیت کوین را پول بدانید و چه کالا بدانید تعریف شامل آن می‌شود.

سؤال: مگر از نظر شرعی و به لحاظ اثر فرق می‌کند که بیت کوین پول باشد یا کالا باشد که شما مقید هستید در تعریف به صورتی تعریف کنید که شامل هر دو نظریه شود؟

قبلا مختصر اشاره کرده‌ایم و الان هم اشاره می‌کنیم در احکام شرعی مترتب بر بیت کوین هم اولین حکم همین مسأله است که بررسی خواهیم کرد. عرض ما این است که به از نظر شرعی فرق دارد اگر بیت کوین را پول بدانیم نتیجه آن این می‌شود استخراج بیت کوین معادل خلق پول و ضرب پول و سکه است، یعنی تا قبل از معادله استخراج این بیت کوین خاص وجود ندارد گویا او خلقش می‌کند، این بحث مطرح است اگر استخراج بیت کوین خلق پول است مثل ضرب سکه و چاپ اسکناس می‌ماند این بحث فقهی حقوقی مطرح می‌شود آیا ضرب پول و خلق پول چه درهم و دینار و چه اسکناس از حقوق انحصاری حاکمیت است؟ یعنی غیر از دولت و غیر از حاکمیت کسی حق استخراج بیت کوین که پول است را ندارد، چنانچه قاطبه فقهای اهل سنت همین را می‌گویند که بعدا نظرشان را مطرح می‌کنیم و توضیح می‌دهیم. پس اگر بیت کوین یک پول باشد

استخراجش منحصر در دولت و به تعبیر ابن تیمیّه خلق پول منحصر به امام المسلمین باشد. بنابراین کسی غیر از حاکمیت‌ها اصلاً اجازه استخراج بیت و کوین و امثال آن را ندارد چون این خلق پول است. لذا خواهیم گفت جمعی از بزرگان اهل سنت فتوا به تحریم استخراج بیت کوین می‌دهند به همین جهت.

ولی اگر بیت کوین را کالا بدانیم، مسلم خلق و ایجاد یک کالا یا اختراع یک شیء از حقوق منحصر حاکمیت نیست، انسانها آزاد هستند هر کالائی را که ساخت آن از طرف شارع منعی ندارد مثل آلات قمار و صلیب و بت نیست، کالاهای غیر ممنوعه شرعی را می‌توانند بسازند و جالب این است که جمعی از کشورهای مهم در دنیا امروز بیت کوین را یک کالا می‌دانند و نه پول، حتی بانک مرکزی جمهوری اسلامی طبق آنچه که از برخی از تحقیقاتشان ظاهر می‌شود بیت کوین را کالا می‌داند و نه یک پول.

شما ببینید معاونت فناوری نوین بانک مرکزی جزوه‌ای دارد تحت عنوان الزامات و ضوابط حوزه رمزارزها، در ص 13 این جزوه مطلبی دارد که کاملاً از این مطلب استفاده می‌شود نظریه بانک مرکزی این است که بیت کوین پول نیست یک کالا است البته برآیند این جزوه، دیگر من خبر ندارم آخرین نظریه آنها به عنوان چیست من نمی‌دانم چون انظار در این زمینه خیلی متغیر می‌شود. دوستان تحقیق کنند ببینند آخرین نظریه بانک مرکزی چیست؟

عبارت این است: «با توجه به رصد انجام شده در حوزه استخراج رمزارزها و تأثیرات فعلی آن در نظام پولی و بانکی کشور در حال حاضر استخراج رمزارزها در کشور به عنوان یک صنعت در نظر گرفته شده است لذا مقررات گذاری در این حوزه از حیطة وظائف و نظارت بانک مرکزی خارج است.

دقت کنید در اساسنامه بانک مرکزی که تصویب شده، تصریح شده است که ضرب سکه، انتشار پول و اسکناس در حیطة وظائف و نظارت بانک مرکزی است و هیچ فرد دیگری حق ندارد بدون اجازه و نظارت بانک مرکزی این کار را انجام بدهد.

اگر بیت کوین پول است حتماً باید تحت نظر بانک مرکزی باشد، خودشان تصریح می‌کنند که در حال حاضر استخراج رمزارز به عنوان یک صنعت در نظر گرفته می‌شود لذا مقررات گذاری آن ربطی به ما ندارد مثل صنعت اتومبیل سازی، صنعت کشتی سازی، صنایع مواد غذایی و مثل سایر صنایع که البته توضیحش در جای خودش می‌آید که در این حال حاضر یعنی چه؟ آیا پول است یا کالا است؟ توضیحات آن در جای خودش خواهد آمد.

نتیجه: در تعریف ما گفتیم رمزارز یک دارائی اعتباری است که هر دو نظریه در تعریف داخل باشد اگر بیت کوین واقعا یک ارز است و خصوصیات پول را دارد، پول هم یک دارائی است و اگر بیت کوین یک کالا هم یک دارائی است لذا عنوان دارائی بر آن صدق می‌کند. چند نکته دیگر باقی مانده است که خواهد آمد.

[1] - جلسه 6 - چهارشنبه - 012/09/99

بسم الله الرحمن الرحيم [1]

در تعریف بیت کوین عرض کردیم که دارائی اعتباری و دیجیتالی است که در تولید و نقل و انتقال آن از تکنیک رمزگذاری استفاده می‌شود و فاقد پشتوانه است و تولید آن غیر متمرکز و مبادله آن به صورت هم‌تا به هم‌تا صورت می‌گیرد. چهار نکته در این تعریف قابل توجه بود.

نکته اول: این بود که ما تعبیر نکردیم از بیت کوین به رمزارز یا پول یا ارز اعتباری، گفتیم دارائی اعتباری است، جهتش را در جلسه قبل توضیح دادیم.

نکته دوم: این است که ما قبلاً گفتیم ارزشهای دیجیتال بر دو قسم است، با پشتوانه و بدون پشتوانه که توضیح دادیم و اشاره کردیم از نظر آثار شرعی دارائی یا ارز با پشتوانه با ارز بدون پشتوانه مختلف می‌شود. بیت کوین از جمله دارائی‌هایی است که پشتوانه ندارد، اعتبار و ارزش مالی آن به خودش هست و نه به پشتوانه آن.

نکته سوم و چهارم را قبلاً توضیح داده‌ایم و فقط اشاره می‌کنیم.

نکته سوم: تولید این ارز و دارائی غیر متمرکز است، برخی از ارزها، بانک مرکزی یا (یک) دولتی در تولید آن دخالت دارد این ارز یا دارائی تولیدش غیر متمرکز است.

نکته چهارم: مبادله‌اش همتا به همتاست، توضیح این نکته هم گذشته است، در مبادله هیچ احتیاجی به واسطه چه بانک باشد چه مؤسسه باشد، ندارد.

این تعریف را مقایسه کنید با تعریفی که وب سایت بیت کوین ارائه کرده است و بعد اشاره کنید که چه نکاتی در آن تعریف مغفول بوده است و چه مواردی را در آن تعریف اخذ کرده‌اند که نیاز به اخذ ندارد.

مطلب سوم: ارکان بیت کوین

این دارائی یک ارکانی دارد که هویت بیت کوین با این ارکان است.

رکن اول: ظرف وجودی بیت کوین است در فضای مجازی که از آن تعبیر می‌شود به بلاک چین، ابتدا مقدمه‌ای را اشاره کنیم تا این رکن فی الجمله شناخته شود.

مقدمه: چنانچه قبلاً اشاره کردیم یکی از دو نکته مهم بیت کوین و بسیاری از رمزارزها این است که ساز و کار انتقال بیت کوین بدون نهاد واسطه تثبیت می‌شود یعنی هیچ بانکی، هیچ مؤسسه‌ای هیچ حاکمیتی در نقل و انتقال بیت کوین دخالتی ندارد و تبادلات به صورت مستقیم بین افراد انجام می‌شود که منافع زیادی دارد که در منافع ممکن است به آن اشاره کنیم. برای پیاده سازی این امتیاز مهم در بیت کوین یک مشکل بزرگ وجود داشت و آن مشکل در تمام رمزارزها مصرف چند باره پول دیجیتال است. در پولهای محسوس وقتی این پول را در اختیار دیگری قرار دادی دیگر از تحت سلطه انسان خارج است و نمی‌تواند دوباره آن را مصرف کند، این پولهای محسوس با ویژگیهایی که دارند، معمولاً غالب مردم امکان کپی کردن این پولها را ندارند، مثل از روی صد دلاری کپی کند و آنها را مصرف کند. ولی در ارزهای دیجیتال به خاطر اینکه جز یک فایل کامپیوتری چیزی نیست، مثل بقیه فایل‌های رایانه‌ای ممکن است کسی این فایل را کپی کند برای صد نفر بفرستد، از صد جا با یک بیت کوین اشیائی را خریداری کند و جهش هم روشن است داده‌های کامپیوتری به راحتی قابل کپی کردن است.

مخترع بیت کوین مشکل کپی کردن این ارز دیجیتال را با استفاده فناوری بلاک چین یا زنجیره بلوکی توانست حل کند و بر این مشکل بزرگ فائق بیاید. در اینجا نه فرصت هست و نه اطلاعات کافی که فناوری بلاک چین را توضیح بدهیم همین مقدار اشاره می‌کنیم که متخصصین مباحث فناوری اطلاعات از بلاک چین به عنوان پنجمین انقلاب در عرصه فناوری نام می‌برند. تعبیرشان این است انقلاب اول: پیدایش رایانه‌ها در دهه 70 میلادی است، انقلاب دوم: ظهور رایانه‌های شخصی در دهه 80 میلادی است، انقلاب سوم: ظهور اینترنت در دهه 90 میلادی است، انقلاب چهارم: پیدایش شبکه‌های اجتماعی در قرن بیستم است. و پنجمین انقلاب در عرصه فناوری و یکی از مهمترین آنها فناوری بلاک چین یا زنجیره بلوکی است، بلاک یا بلوک واحد اصلی ذخیره سازی بر روی دیسک رایانه است، چین هم یعنی زنجیره، بلاک چین یعنی زنجیره‌ای از بلاکها. به این معنا یک

سیستم ثبت اطلاعات که تفاوت عمده‌اش با سیستمهای دیگر ثبت اطلاعات این است که اطلاعات ذخیره شده بر روی این سیستم میان همه اعضای شبکه پخش می‌شود و به اشتراک گذاشته می‌شود و با استفاده از رمزنگاری و توزیع این داده‌ها امکان هک یا حذف یا دستکاری اطلاعات ثبت شده در این سیستم تقریباً از بین می‌رود و این بسیار بسیار مهم است.

به عبارت دیگر سایر سیستمهای ثبت اطلاعات می‌شود با تخریب نقطه مرکزی داده‌های ذخیره شده را تخریب یا نابود کرد و حتی مرکزیتی در سایر شبکه‌ها وجود دارد که تمرکز قدرت پردازش، ذخیره سازی و تجمیع اطلاعات، اینها در دست مسئول آن شبکه است ولی در شبکه بلاک چین همه این انحصارات حذف شده است، یک شبکه تقریباً 99 و نیم درصد ایمن که نه تجمیع اختیار دست یک مرکزیت است نه تجمیع قدرت و نه تجمیع اطلاعات.

از این شبکه بلاک چین در زمینه‌های مختلف می‌شود استفاده کرد، حفظ اطلاعات شخصی و خانوادگی و مملکتی، نظارت عمومی بر عملکرد مسئولین و دارایی آنها، سیستم توزیع سرمایه، ردیابی آن، رهگیری محل مصرفش، ایجاد امنیت در انتخابات، کم کردن ضریب تقلب، شمارش آراء. خود بلاک چین می‌تواند محور برای بررسی احکام شرعی مختلف مربوط به خودش قرار بگیرد. ولی آنچه الان مورد نظر ماست این است که تولید و توزیع و مبادله بیت کوین در این ظرف صورت می‌گیرد. ظرفی که تقریباً می‌شود گفت با توجه به این ظرف تقلب در این سیستم بلاک چین تقریباً نزدیک به صفر می‌شود. این یک رکن مهم از ارکان بیت کوین.

رکن دوم: فرآیند استخراج بیت کوین است، اینها خودش در حکم تأثیر دارد. بیت کوین را گاهی انسان در خرید یا مبادله به دست می‌آورد مثل هر ارز و کالای دیگری، گاهی او را می‌خرد، الان نزدیک به 15 هزار دلار هر بیت کوین ارزش دارد. در سال 2009 خیلی کمتر از اینها و حدود یک دلار ارزش داشت. گاهی کالایی می‌دهد پولش را با بیت کوین می‌گیرد.

اما نکته دیگری که هست این است که استخراج و تولید و خلق بیت کوین برای همه افراد امکانش وجود دارد، البته در یک محدوده‌ای. قبلاً توضیح دادیم که برخی پولها تولیدش متمرکز است یک بانک مرکزی خاص یا مؤسسه خاصی. ولی بیت کوین از جمله کالاها یا رمزارزهایی است که هر شخصی که دسترسی به اینترنت داشته باشد، سخت افزار مناسبش را دارا باشد می‌تواند به عنوان استخراج‌گر و تولید کننده این کالا یا رمزارز سهمیم باشد البته این استخراج یا تولید مکانیزم خاصی دارد، به این معنا یک مسئله ریاضی و محاسباتی پیچیده را شبکه در اختیار قرار می‌دهد هر کسی که توان دارد باید تلاش کند این معادله ریاضی را حل کند و حل این معادله ریاضی سودهایی برای شبکه دارد که اشاره می‌کنیم. شاید در هر لحظه صدها نفر یا هزاران نفر در تلاشند که این معادله را حل کنند، هر کسی زودتر از دیگران تلاش کرد و این معمای ریاضی را حل کرد با حل این معما گویا تولید بیت کوین صورت می‌گیرد. یا به تعبیر دیگر شبکه به عنوان جایزه مقداری بیت کوین ایجاد می‌کند و در اختیار او قرار می‌دهد. وقتی هم معما حل شد و بیت کوین در اختیار او قرار گرفت، در شبکه بلاک چین اشتراک گذاری می‌شود و از سوی جمع تأیید اعتبار می‌شود و این شخص مالک این بیت کوین حساب می‌شود و می‌تواند خرج کند و عرض شد چون در شبکه بلاک چین هست نه امکان کپی برداری و نه امکان تقلب نسبت به او وجود ندارد.

از بحثهای مهم فقهی که در آینده باید بررسی کنیم، استخراج این رمزارز از نظر فقهی آیا جایز است یا نه؟ که صور و توضیحاتی دارد که باید بررسی شود. اگر اصل استخراج و تولید جایز بود بر این استخراج یا تولید بیت کوین چه عنوانی از عناوین فقهی بار است؟ بین این فرد و بین مبدعین شبکه بیت کوین چه عملی واقع می‌شود؟ این استخراج از نظر فنی و از نظر فقهی چیست؟ جمعی از علمای اهل سنت می‌گویند این استخراج حرام است چون قمار است، باید بررسی کرد. بعضی می‌خواهند تصحیح کنند به ادله شرکت تمسک می‌کنند آیا این استخراج یک نوع شرکت و مشارکت است؟ بعضی نگاهشان این است که این استخراج یک نوع حیات است، آیا حیات اینجا صدق می‌کند یا نه؟

رکن سوم: کیف پول بیت کوین است، یک نرم افزاری است که بیت کوین‌ها در آن نگه داری می‌شود. از لحاظ فنی محسوس نیست مثل صندوقچه‌ای که انسان در منزل دارد و پولهای خودش را در آن می‌گذارد، اینگونه نیست، ولی رمزهای مخصوصی است که برای آدرس هر بیت کوین وجود دارد و در یک نرم افزار حفظ می‌شود و این کیف پول مالکیت بیت کوین برای کاربر نگه می‌دارد. یکی از مشکلاتش این است که در معایب آن اشاره می‌کنیم، اگر کسی رمزش را فراموش کرد یا کسی این نرم افزار را دزدید دیگر امکان بازیابی آن وجود ندارد. این کیف پول به صورت نرم افزار کامپیوتری، تحت وب و به صورت سخت افزاری برای کاربر به هر یک از صور وجود دارد

ممکن است بعضی از ارکان دیگری داشته باشد که اینها در حکم شرعی دخالت ندارد. مثل کلید عمومی و کلید خصوصی چیست؟

مطلب چهارم: معایب و مزایای بیت کوین

آخرین مطلبی که باید قبل از حکم شرعی به مختصر اشاره کنیم معایب و مزایای بیت کوین است که بعضی از آنها هم ممکن است فی الجمله در حکم شرعی دخالت داشته باشد.

این دارائی یا این رمزارز مزایا و معایبی دارد.

مزایای بیت کوین

امتیاز اول: عدم محدودیت در پرداخت و امکان مبادلات بین المللی، چون نظیر به نظیر است و هیچ واسطه ای در پرداخت نیست از هر جای دنیا به هر جای دینا انسان می‌تواند ارسال کند بدون هیچ مانعی، لذا هیچ تحریم هیچ حاکمیتی در جلوگیری از داد و ستد با بیت کوین هیچ وقت اجرائی نمی‌شود. دول مختلف یک کشور را تحریم کنند. ارزهای دیگر که در تبادلش نیاز به واسطه دارد، بانکهای مختلف جلوگیری می‌کنند و نمی‌گذارند نقل و انتقال پیدا کند، ولی بیت کوین واسطه نمی‌خواهد فروشنده و خریدار با هم توافق می‌کنند هیچ عاملی جلوی این مبادله را نمی‌تواند بگیرد، لذا در ایام تحریم ظالمانه برای هر کشوری مبادله با بیت کوین یک فرصت بزرگ است.

امتیاز دوم: که بسیار مهم است عدم خلق بی‌رویة پول در سیستم اقتصادی است. قبلا اشاره کردیم خلق پول در سایر پولها و اسکناسها به دست حاکمیت و به دست بانک مرکزی است، لذا در بحرانهای مختلف، حاکمیتها مخصوصا در کشورهایی که بانک مرکزی کاملا در سیطره دولت است تلاش می‌کنند با خلق و تولید پول بدون پشتوانه ضربه‌های بزرگی به اعتبار مالی مردم بزنند برای اینکه مشکل خودشان را حل کنند در بیت کوین خلق بی‌رویة پول به هیچ وجه صورت نمی‌گیرد. چون برای خلق پول یک ساز و کار خاصی تعریف شده است، هر کسی با حل یک معادله ریاضی می‌تواند این پول را خلق کند، یک روند خاصی هم هست، به صورتی خاصی است که به هیچ وجه خلق بی‌رویة پول در آن تصور نمی‌شود.

امتیاز سوم: در بسیاری از کشورها در شرائط خاص سیاسی و اقتصادی، دولتها به مصادره اموال و دارائی‌های اشخاص حقیقی و حقوقی اقدام می‌کنند حتی کشورها هم چنین است. در حال تخاصم دو کشور کشورها دست به بلوکه کردن اموال یکدیگر می‌زنند. اما در بیت کوین باز چون نه در تولیدش متمرکز است، نه در مبادله‌اش یک واسطه است، تحت نظارت هیچ قانون مرکزی نیست لذا هیچ حاکمیتی توان مصادره بیت کوین را ندارد، هیچ حاکمیتی لذا بعضی از کشورها مثل مکزیک در یک زمانی دولت می‌خواست مالیات بر سپرده‌های بانکی ببندد به خاطر ضعف اقتصادی، بلافاصله بسیاری از مردم پولهایشان را از بانک برداشتند و تبدیل به بیت کوین کردند. جهتش این است که دولت نمی‌تواند بر این ارز مالیات ببندد، و نمی‌داند این پول کجاست و به هیچ وجه نه مورد مطالبه و نه مورد بلوکه شدن می‌تواند قرار بگیرد.

امتیاز چهارم: عدم امکان جعل بیت کوین است، از چالشهای پولهای موجود در دنیا چاپ تقلبی آنها است هر چند سخت است ولی با این وجود بعضی با یک نرم افزارهای خاصی پولهای با ارزش را جعل می کنند و اخبار آن هم بعضا منتشر می شود مثل جعل دلار. بیت کوین اشاره کردیم به خاطر اینکه در ظرف بلاک چین مورد تولید و استخراج و مبادله قرار می گیرد امکان جعلش منتفی است. این چهار امتیاز. معایب بیت کوین را در جلسه بعد اشاره می کنیم و بعد وارد احکام مترتب بر بیت کوین خواهیم شد.

[1] - جلسه 7 - چهارشنبه - 19/09/99

بسم الله الرحمن الرحيم [1]

آخرین نکته ای که در مبحث موضوع شناسی اشاره می شود معایب و چالشهایی است که گفته می شود توسط متخصصین که در بیت کوین وجود دارد و ممکن است این معایب و چالشها اثر شرعی هم پیدا کند یا به عنوان اولی و یا عنوان ثانوی. به چند عیب مختصر اشاره می کنیم:

عیب اول: نوسان قیمت در طول دوره تکون تا الان

گفته می شود این رمزارز نوسانات شدیدی داشته است به صورتی که از کمتر از یک دلار به بالای 15 هزار دلار رسیده است، و در این بین هم انخفاض و ارتفاع هم داشته است، لذا جمعی از اقتصاددانها می گویند خطر عدم ثبات در این ارز جدی است لذا به خاطر نوسان شدید این ارز معامله هم با او غرری است که فعلا در مقام بررسی نیستیم و بررسی آن در وقت حکم شرعی خواهد آمد.

عیب دوم: اقدامات مجرمانه به علت عدم شناسائی بایع و مشتری

چون این پول - اگر پول باشد مسامحتا یا به اعتبار مشهور، - چون این پول از سازوکار رمز نگاری برای ایجاد امنیتش در شبکه استفاده می کند و شناسائی مالکین هم با رمز است، بایع و مشتری یا معطی و معطی الیه یا بگوید فرستنده و گیرنده، هویت واقعیشان هیچگاه قابل شناسائی نیست، اگر خودشان نخواهند، و این عدم شناسائی منجر به اقدامات مجرمانه می شود شما بالفعل مشاهده می کنید همین امروز هرکجا سیستم های شرکت های مهم را در دنیا هک می کنند، در مقابلش برای رفع این محذور رمزارز بیت کوین مطالبه می کنند و جالب است دریافت هم می کنند و هیچ قابلیت پیگیری و کشف جرم ندارد.

عیب سوم: امکان فرار مالیاتی در کشورهای مختلف و پولشوئی

به دلیل اینکه ماهیت رمزنگاری این ارز کاملا محفوظ است هیچ نهاد حاکمیتی نمی تواند ثروت مالک بیت کوین را تشخیص بدهد، وضع مالیات کند و از او مالیات بگیرد، و همچنین تخلفات زیادی از طریق پولشوئی وارد سیستم مالی یک کشور می شود و حاکمیت در آن کشور نمی تواند این پولشوئی را کشف کند.

عیب چهارم: از دست رفتن همیشگی ثروت و پول با فراموشی رمز و اطلاعات

در بیت کوین اگر کاربر رمز و اطلاعات حسابش را فراموش کند پول و ثروت برای همیشه از دست می رود و قابل بازیابی نیست. دقت دارید در سیستم بانکداری کنونی اگر فردی فرض کنید عابر بانکش را گم کند یا رمزش را فراموش کند به راحتی با مدارک شناسائی به بانک مراجعه می کند و کارت و رمز خودش را بازیابی می کند. اما اگر در بیت کوین کسی آن کلید

خصوصی خودش را فرمواش کرد دیگر به هیچ عنوان پولش قابل بازیابی نیست چون حساب او فرض این است که در هیچ نهاد واسطی ثبت نیست که بتواند به او مراجعه کند هر چند سرمایه او در سیستم بلاک چین به عنوان بیت کوین هست ولی رابطه مالک با آن قطع می‌شود. الان بعضی ادعا می‌کنند البته این ادعاست و بر عهدهٔ راوی است، ادعا می‌کنند حدود 4 میلیون بیت کوین فعال نیست و در تجارت از آن استفاده نمی‌شود و تحلیل می‌کنند و می‌گویند به احتمال قوی یا افراد کلید خصوصی را گم کرده‌اند که تمام شده است و یا فرد ذخیره کننده فوت شده و از دنیا رفته است. موردی نقل می‌کنند یک کارمند آیتی یک هارد دیسکش را که شامل چند هزار بیت کوین بوده بیرون انداخته که همهٔ ثروتش تمام شد.

عیب پنجم: مبحث وراثت

در نظام بانکی موجود در صورتی که صاحب حساب فوت کند این امکان برای ورثه هست که بعد از طی مراحل قانونی و بعد از انحصار وراثت به حساب متوفی دسترسی داشته باشد و هر کسی می‌تواند سهم خودش را از آن حساب اخذ کند اما در بیت کوین دسترسی به حساب صرفاً با داشتن کیف پول و رمز عبور امکان پذیر است هر کسی این رمز عبور را داشت آن کیف پول از آن اوست حق استفاده دارد لذا اگر صاحب بیت کوین این اطلاعاتش را ثبت کرد و دست فردی امینی داد فبها و الا هیچ سازوکاری برای اینکه ورثه به ملک خودشان برسند وجود ندارد. این خلاصهٔ چند عیب که بر بعضی از آن ممکن است اثر شرعی هم بر آن می‌شود.

پس از اینکه فی الجمله هویت بیت کوین و امتیازات و معایبش روشن شد، باید وارد بررسی احکام شرعی در رابطه با بیت کوین بشویم. قبل از ورود به احکام شرعی دو کتاب را معرفی می‌کنم که در بحث موضوع شناسی این دو کتاب را دوستان مورد مطالعه قرار دهند.

کتاب اول: مفاهیم بیت کوین (مدل‌های جدید خلق ارزش، کسب و کار و معامله‌گری ارزی) مؤلف پدرو فرانکو، مترجم حسن مرتضی زاده

کتاب دوم: بلاکها و زنجیره‌ها، مقدمه‌ای بر بیت کوین، ارزشهای دیجیتالی و مکانیزم‌های سازماندهی آنها،

مؤلف: مجموعهٔ نویسندگان، ترجمه امید خیاط و ابوالفضل آدرسی.

این دو کتاب را مطالعه نمایید که در موضوع شناسی و زوایا و هویتش مطالبی دارد که برای دوستان مفید است.

احکام شرعی مربوط به بیت کوین

وارد بخش اصلی شویم که احکام شرعی در رابطه با بیت کوین است، در دو مرحله احکام شرعی در رابطه با بیت کوین باید مورد بررسی قرار بگیرد.

مرحله اول: احکام استخراج بیت کوین

قبلاً اشاره کردیم تحصیل بیت کوین از دو طریق است، گاهی خودش بیت کوین را استخراج نمی‌کند بلکه در یک مبادله بیت کوین به دست می‌آید احکام استخراج نسبت به او خیلی بحثی ندارد چون موضوعاً منتفی است. اما جمع معتنابهی هستند که در صدد استخراج بیت کوین تلاش می‌کنند برای استخراج بیت کوین که با ساخت کیف پول و بعد انجام عملیات پیچیدهٔ ریاضی و حل معادلات توسط شبکه، بیت کوین برای آنها ایجاد می‌شود اینجا به دو حکم نسبت به استخراج بیت کوین باید اشاره کنیم.

حکم اول: چنانچه قبلا هم گفته‌ایم اگر بیت کوین به عنوان پول و نه یک کالا مطرح باشد نظریه‌ای هست که قاطبه‌ اهل سنت به این نظریه معتقدند که خلق پول از حقوق مختص سلطان یا به تعبیر ابن تیمیه، امام المسلمین است لذا هیچ کس غیر از حاکمیت حق پول ندارد لذا از این جهت می‌گویند استخراج بیت کوین توسط اشخاص چون خلق پول است کار ممنوع و منهی‌ عنه است، این را باید بررسی کنیم.

حکم دوم: اگر ثابت کردیم استخراج بیت کوین فی نفسه حرام نیست، حالا به هر جهت، یا گفتیم بیت کوین کالا است و استخراج او از حقوق منحصره حاکمیت نیست یا گفتیم نه پول است ولی حق تولید پول منحصر به حاکمیت نیست که هر دو را بحث خواهیم کرد، خلاصه اگر نتیجه گرفتیم از این جهت استخراج بیت کوین حرام نیست، بحث دوم این است که این استخراج و این عملیه از نظر شرعی چه عملیاتی است؟ ما تحلیل کنیم و آیا باعث می‌شود که مستخرج مالک این بیت کوین بشود یا نه؟ آیا حیازت است که تکلیفا جایز باشد و ضعا هم مالک شود؟ یا قمار است که این عملیه تکلیفا حرام باشد، و ضعا هم موجب مالکیت مستخرج نشود؟ یا نه حیازت نیست شرکت است همانگونه که بعضی می‌گویند که ضعا و تکلیفا درست است؟ یا نه حیازت و قمار و شرکت نیست ولی اکل ما به باطل است. ممکن است کسی بگوید تکلیفا این عملیه اشکالی ندارد ولی مستخرج مالک نمی‌شود. بله وقیتی مالک نشد بعد یک حکم تکلیفی می‌آید که جواز تصرف هم در آن ندارد. پس نسبت به استخراج این دو حکم مهم باید مورد بررسی قرار بگیرد.

اما حکم اول:

علمای اهل سنت ادعای اجماع کرده‌اند که حق اصدار نقود، به تعبیر دیگر حق ضرب الدراهم و الدنانیر و حق خلق پول از مختصات حاکمیت است، یک عبارت را امروز اشاره کنیم و چند عبارت دیگر مهم است که بعدا خواهد آمد. الموسوعه الکویتیه که یک موسوعه شاملی در انظار اهل سنت است در ج 41 ص 174 می‌گوید « حَقُّ إِصْدَارِ الثُّقُودِ هُوَ لِلْإِمَامِ وَحْدَهُ، وَ لَا يَجُوزُ لِغَيْرِ الْإِمَامِ صَرْبُ الثُّقُودِ؛ لِأَنَّ فِي ذَلِكَ أَفْتِيَاءًا عَلَيْهِ» [2] حق چاپ پول مخصوص امام است و غیر امام و دستگاه حاکمیت کسی حق ندارد اصدار النقود کند. « لِأَنَّ فِي ذَلِكَ أَفْتِيَاءًا عَلَيْهِ »، این را دقت کنید ببینید این تعلیل یعنی چه؟ و بعد تعلیل اشکال دارد یا نه؟

ما در جلسه بعد چند کلام از اعلام اهل سنت اشاره می‌کنیم که هر کدام یک جهتی دارد آنها را اشاره می‌کنیم و بعد وارد تحلیل و بررسی خواهیم شد. که خواهد آمد.

[1] - جلسه 8- چهارشنبه - 26/09/99

[2] - الموسوعه الفقهيّة الكويّتيه، ج 41 ص 178: « حَقُّ إِصْدَارِ الثُّقُودِ هُوَ لِلْإِمَامِ وَحْدَهُ، وَ لَا بُدَّ لَهُ مِنْ تَفْوِيضِ مَنْ يَقُومُ بِهِذِهِ الْوُظَيْفَةَ لِیَتَمَيَّزَ الْخَالِصُ مِنَ الْمَعْشُوشِ فِي الْمَعَامَلَاتِ، وَيَتَّقَى الْغُشَّ فِيهَا بِحَثْمِ السُّلْطَانِ عَلَيْهَا بِالنَّقْشِ الْمَعْرُوفِ. وَيُنْبَغِي أَنْ تَكُونَ بِعِيَارٍ مُحَدَّدٍ وَأَوْزَانٍ مُحَدَّدَةٍ لِيُمْكِنَ التَّعَامُلُ بِهَا عَدَدًا، كَمَا حَصَلَ فِي عَهْدِ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ مَرْوَانَ. وَ لَا يَجُوزُ لِغَيْرِ الْإِمَامِ صَرْبُ الثُّقُودِ؛ لِأَنَّ فِي ذَلِكَ أَفْتِيَاءًا عَلَيْهِ.»

